

Ольга БАДАЛОВА

ЗАРОДЖЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В ПІВДЕННОМУ РЕГІОНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

**БАДАЛОВА
Ольга
Сергіївна,**

заступник начальника
Миколаївського міського
управління юстиції,
аспірант кафедри
державної політики і
менеджменту Чорно-
морського державного
університету ім. Петра
Могилч, м. Миколаїв.

***Анотація:** у статті розглянуто роль і місце державної виконавчої служби в Південному регіоні України в післяреволюційні роки під керівництвом перших революційних судів, які мали свої характерні особливості й механізми регулювання через низку зовсім нових нормативно-правових актів та принцип "тимчасового положення".*

***Ключові слова:** революційна реформа, ревтрибунал, революційний суд, судовий виконавець, народний виконавець, охронець, інструкція судового виконавця, губернський юридичний відділ юстиції.*

УДК УДК 351^74 (091)
(477/7) "19"

Постановка проблеми. З 1917 року починається новий радянський етап розвитку інституту примусового виконання рішень відповідних органів виконавчої влади. З метою досягнення даної мети нова радянська влада використовувала зовсім нові методи і підходи, так як новий громадський устрій не мав історичного досвіду. В основу примусового виконання було покладено зовсім новий законодавчий механізм регулювання, який не перегукувався із жодною державою в світі. Саме цей механізм довгі роки був покладений в основу державного регулювання виконавчої служби, тому вивчаючи сучасні механізми державного регулювання діяльності державної виконавчої служби України не можна не торкнутися питання нормативного регулювання діяльності державної виконавчої служби України в Південному регіоні на початку ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній літературі тема зародження законодавчого регулювання державних виконавчих органів, трьохсторонніх взаємовідносини позивача, відповідача і судового виконавця в період з 1917 по 1920 роки в процесі становлення Радянської держави стала предметом багатьох наукових досліджень фахівців державного управління, права, філософії та інших соціальних наук. Із притаманними вказаним наукам особливостями висвітлюється розуміння поняття державного виконавчого органу, аналізується основоположні законодавчі акти. У працях Гуза А.М. [1], Ігоніна Р.В., Лобанцева С.Ю., Мезенцева Є.І., Прокопенко Л.Л., Фіолєвського Д.П., Фурси С.Я., Щербака С.В. та інших. Однак у літературних джерелах не досліджувалось місце державної виконавчої служби в регіонах України в післяреволюційні роки, де на кожній території спрацьовував принцип "тимчасового положення", зокрема Південний регіон України не став виключенням, що потребує уваги та ґрунтовного вивчення

Мета та завдання дослідження. Буржуазна революція, а потім Соціалістична більшовицька революція принесли, безперечно, в соціально-політичне життя Української громади значні перетворення. Великих змін зазнали і правові інститути, зокрема, зі старої судової системи був ліквідований інститут судових присавів. Метою даного дослідження є розкриття виключно нового підходу до регулювання державної виконавчої служби в порівнянні з державним імперським підходом на початку ХХ століття в Південному регіоні України.

Виклад основного матеріалу. Судова реформа із залишками кріпосних відносин збереглась до 1917 р. Після Лютневої революції Тимчасовий буржуазний уряд, захопивши владу, істотно не змінив судову систему. Суди не тільки не були ліквідовані, але і залишились такими ж, на місцях створювались нові судові органи, в тому числі й органи виконання судових рішень.

Лютнева революція 1917 р. поставила і перед Центральною радою питання про необхідність створення в Україні власної судової системи. Делегати з'їзду українських юристів, що відбувся в червні 1917 р., зажадали негайно розпочати відновлення і творення

українського права на підставі даних науки та життєвого досвіду, а також впровадження судочинства мовою того народу, серед якого суд відбувається. Ідею створення власної судової системи було сформульовано Центральною радою в Декларації її Генерального секретаріату (уряду) від 27 червня 1917 р., де зазначалося: "Завданням Секретаріату в справах судових має бути підготовка судових інстанцій на Україні до тих форм і до того стану, в якому вони мають бути в автономній Україні [6, с. 23].

Було збережено всі старі міри цивільних стягнень, весь порядок виконання судових рішень. Лише 15 травня 1917 р. Тимчасовий уряд відмінив особисте затримання боржників, оголошених неспроможними в торгівлі, до визначення судом причин їх неспроможності.

Велика Жовтнева соціалістична революція знищила всю систему державного апарату царського самодержавства. Радянські суди на всіх етапах розвитку здійснювали функції по примусу через органи виконання своїх рішень [6, с. 25].

У перші роки Радянської влади більшовицьке керівництво приділяло велике значення подальшому зміцненню соціалістичної законності і правопорядку, викорінюванню злочинності, а також причин і умов, сприяючих злочинам.

Завдання органів радянської юстиції, того часу, як сказав В.І. Ленін в своєму виступі: "...перше завдання суду – це боротьба з придушенням експлуататорів, що чинять опір, це – придушення опору колишніх поміщиків, капіталістів, буржуазії" [4, с. 191].

Перші революційні суди організувалися самими трудящими під різними назвами: "тимчасові народні суди", "народні цивільні суди", "суди суспільної совісті" і тому подібне [5, с.1].

Органи виконання судових рішень були тісно пов'язані з діяльністю суду, але їх виникнення і розвиток мав свої особливості, без дослідження яких не можливо вивчити історію законодавства про виконавче провадження, розкрити його характерні риси. У ході революційних перетворень Радянська держава зламала існуючу систему органів виконання царської Росії. Декрет РНК РРФСР "Про суд" № 1 від 24 листопада 1917 року, скасовуючи всю судову систему, водночас ліквідував і органи виконання судових рішень [3, с. 124].

Рішення судів по цивільних справах і вироки по кримінальних справах виконувалися різними державними органами: судовими виконавцями, органами міліції, волосними і сільськими виконкомами. Відсутність законодавчого регулювання питання про органи виконання судових рішень проводило до того, що деякі суди з власної ініціативи створювали такі органи як колегії [7, с. 124].

Слід наголосити, що судова система виконавчої служби на території України також зазнала змін.

Першим законодавчим актом про суд Української РСР була Постанова Народного Секретаріату від 4 січня 1918 р. "Про запровадження народного суду". Згідно з цією Постановою скасовувались всі судові установи і запроваджувались повсюди колегійальні народні суди. Вона закріплювала важливі положення Декрету РНК РРФСР "Про суд" №1 і водночас розв'язувала деякі питання виконання судових рішень. Так, ст.2 Декрету прямо вказувала на ліквідацію служби судових приставів. Постанова безпосередньо не вказувала на нові органи виконання судових рішень, але з положень ст. 13 про те, що "рішення народних судів остаточні і підлягають негайному виконанню", а також із положень ст.25, що "рішення третейських судів мають силу рішень дільничих народних судів і провадяться до виконання за постановою дільничих судів" [3, с. 125], що підтверджує про функціонування на той час нових органів судового виконання. Рішення по цивільних справах здійснювалися трибунальними виконавцями, створеними відповідно до "Положення про революційні трибунали" від 23 січня 1918р., оскільки ці трибунали в окремих випадках розглядали також і цивільні справи. Згідно ст.13 Положення, трибунальні виконавці обиралися на загальних зборах Рад робітничих і селянських депутатів строком на 3 місяці з правом дострокового відкликання. Рішення народних судів в УРСР, як і в РРФСР, провади-

лись до виконання органами міліції, волосними і сільськими виконкомами, що згодом було закріплено законом [3, с. 125].

Тимчасова австро-німецька окупація України в 1918 році зупинила впровадження в життя постанови Народного Секретаріату "Про запровадження народного суду" і "Положення про революційні трибунали". У квітні 1918р. міністр юстиції Центральної Ради видав постанову про ліквідацію всіх радянських судів і відновлення царських судових установ.

У Радянській Росії того часу державне будівництво продовжувало успішно розвиватись, у тому числі й у галузі виконавчого провадження. Декрет РРФСР "Про суд" №2 встановлював, що "виконання судових рішень і вироків наперед до особливого декрету про виборні органи виконання провадиться в діючому до цього часу порядку з заміною членів міліції Червоною Гвардією, де така існує". Декрет РНК РРФСР "Про суд" №3 від 20.07.1918 р. не вносив змін у регулювання виконавчого провадження.

На початку 1919 р. значна частина території України була звільнена від іноземних інтервентів і внутрішніх контрреволюціонерів і українська влада одержала можливість продовжувати революційні перетворення. "Маніфест Тимчасового робітничо-селянського уряду України" від 24.11.1918 р. оголосив незаконними і такими, що не підлягали виконанню, всі закони, накази, договори, постанови і розпорядження як гетьмана і його агентів, так і Центральної Ради. Особа, яка спонукала під загрозою виконати ці акти, підлягала розстрілу на місці. Цим Маніфестом ліквідовувалась також контрреволюційна система органів виконання, заборонялось виконання актів буржуазно-поміщицьких судів і відновлювалась радянська судова система.

1919 рік на Україні був найбільш плідним щодо створення радянського законодавства, в тому числі й у галузі регулювання стадії виконання судових рішень. Декретом Раднаркому УРСР "Про суд" від 14 лютого 1919р. затверджувалось Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали Української Соціалістичної Радянської Республіки, яким створювався інститут судових виконавців для сприяння народним судам у діяльності по виконанню судових рішень.

Декретом РНК УРСР від 25.04.19 р. у системі органів Наркомату Праці були організовані спеціальні страхові суди по розгляду справ про винагороду за каліцтво і відшкодування збитків, завданих ушкодженням здоров'я або смерті, а також всіх інших спорів, які виникали при застосуванні законів про соціальне страхування. Декрет визначав порядок виконання рішень, страхових судів і встановлював орган виконання цих рішень-судових виконавців при народних судах. При відсутності останніх вказані рішення виконували адміністративні органи [8, с. 167].

У створенні законодавства про виконавче провадження того періоду, важливе місце займала Інструкція Наркомюста УРСР до Тимчасового положення про народні суди і революційні трибунали від 12 і 31 травня 1919 р., які були першими актами, що визначали організацію і компетенцію органів судового виконання по всій республіці. Інструкція від 12 травня 1919 р. чітко визначала, що судові виконавці знаходяться в розпорядженні Ради народних суддів для виконання вироків про майнові стягнення і рішень по цивільних справах, а також інших постанов народних судів і Ради народних суддів. Ця інструкція встановлювала єдиний порядок майнових стягнень по цивільних і кримінальних справах, що згодом стало незмінним правилом радянського виконавчого провадження. Згідно Інструкції (ст. ст. 22 – 27) судові виконавці обирались із списку кандидатів, що мали виборче право, були представлені до юридичних відділів політичними партіями, які стояли на платформі нової влади радянськими організаціями, професійними спілками і комітетами бідноти. Балотуватись дозволялось також і іншим кандидатам, але за обов'язковою умови схвалення таких юридичними відділами.

Інструкція НКЮ УРСР від 12 січня 1919 р., покладала на судового виконавця ряд обов'язків, які виходили за межі його виконавчих функцій. і тому не одержали подальшого регулювання в законодавстві.

Значна активність в юстиції в Південному регіоні України розпочалася на початку 20-х років ХХ століття, про що свідчить наказ № 4 по Миколаївському Губернському юридичному відділу від 14.02.1920 р. ”З причини відсутності друкарських збірок законодавства Української РСР всім громадянам що мають на руках друківані закони і штампи ревтрибуналу, раднарсуду, народних судів, народних слідчих, народних нотаріусів і відділу юстиції, наказую в триденний термін здати вищевказані матеріали в Миколаївський Губернський відділ юстиції (Нікольська, 16/1). Невиконання даної вказівки спричинить розпорядження суду” [2, с. 3].

На виконання циркуляра колегією Наркомюста було видано інструкцію народного виконавця народного суду, що являє собою науково-практичний інтерес архівні матеріали Миколаївської та Одеської областей.

До виконання через народних виконавців підлягають судові рішення, що увійшло в законну силу і викладенні представленим позивачем у виконавчому листі.

Виконанню рішення суду може полягати: а) у передачі натурою речі, особі якій вони присуджені; б) у стягненні на рухоме майном боржника.

Пристаюючи до виконання рішення народний виконавець повідомляє відповідача особисто або по місцю його проживання (перебування) повісткою про виконання [2, с. 27].

Народний виконавець зобов’язаний був записувати всі свої дії в особливий журнал, в якому повинні бути значені: а) ім’я і прізвище народного виконавця і суд при якому він закріплений; б) резолюція суду до виконання і час отримання виконавчого листа; в) імена, по батькові і прізвища як стягувача, так і особи, проти якої вирішено проводити дії і свідків, якщо такі при виконанні присутні; г) час надходження і виконання рішення; д) місце в якому рішення приводиться у виконання; ж) точний опис всіх зроблених при виконанні дій і день здійснення кожного з них, а також при відстроченні чи припиненні виконання; з) кількість стягнутої суми або час передачі майна.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, всі дії судових виконавців щодо порядку виконання судових органів передбачалися в спеціальній інструкції Народного комісаріату юстиції, яка як і все інше тогочасне законодавство носило тимчасовий характер і Південний регіон не став виключенням, однак вже тоді більшість основних положень лягли в основу сучасної нормативно-правової бази, яка регулює діяльність органів державної виконавчої служби України, зокрема державного виконавця – як суб’єкта виконавчого провадження.

Література:

1. Гуз А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі : Навч. посіб. / Упорядкув. і наук. коментарі – А.М.Гуз. – К. : КНТ, 2007. – 72 с.
2. ДАМО.-Ф.Р-100.-Оп.1.-Спр.15. Приказы по Николаевскому губернскому отделу юстиции.- Арк. 23.
3. Декрет о суде № 1 от 22 ноября (5 декабря) 1917 г. // Декреты Советской власти / Ред. комис. Г.Д. Обичкин и др. : В 2 т. М., 1957. Т. 1. – С. 124 — 126.
4. Ленин В.И. Полное собрание сочинений. Издание 5. Том 27. Август 1915-июнь 1916.М. : Политиздат, 1969. – С. 354.
5. У истоков Советской юстиции //Советская юстиция – № 21, – 1963. – 42 с.
6. Фіолевський Д.П., Державна виконавча служба України : Навчальний посібник / Д.П. Фіолевський, С.Ю. Лобанцев, Є.І. Мезенцев; Під загальною редакцією Д.П. Фіолевського. — К. : Алерта, 2004. – 564 с.
7. Фурса С.Я. Виконавче провадження в Україні. Навчальний посібник. / С. Я. Фурса, С.В. Щербак. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.
8. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. – К. : Національна академія наук України, Інституту держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. – 218 с.